

prof. Kazimierz Zbigniew Kwieciński
Katedra Socjologii Edukacji i Pedagogiki Społecznej
na Wydziale Nauk Pedagogicznych UMK

Recenzja w przewodzie habilitacyjnym doktor Violetty Kopińskiej

Doktor Violetta Kopińska ukończyła studia pedagogiczne w UMK w 1997 roku; dodatkowo uzyskała magisterium w zakresie prawa, także w UMK. Od 2003 roku pracuje na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. Stopień naukowy doktora pod kierunkiem prof. A. Zandeckiego uzyskała w r. 2007 na Wydziale Studiów Edukacyjnych UAM na podstawie rozprawy „Współczesna młodzież wobec problemu wolności. Studium socjologiczno-pedagogiczne”.

Podstawą jej przewodu habilitacyjnego jest monografia „Edukacja obywatelska w szkole. Krytyczna analiza dyskursu podręczników szkolnych” (Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2017, ss. 448) oraz obszerny zestaw artykułów i rozpraw opublikowanych po uzyskaniu stopnia doktora.

Rozprawa habilitacyjna skonstruowana jest z czterech części: 1) teoretyczne podstawy edukacji obywatelskiej; 2) założenie i realizacja procedury badań i metody krytycznej analizy dyskursu; 3) koncepcja i rozumienie prawa w dyskursie podręczników szkolnych; 4) partycypacja obywatelska i uczniowska w świetle analizy podręczników szkolnych wiedzy o społeczeństwie. Książkę domyka zwięzłe podsumowanie wyników badań oraz dyskusja nad nimi.

Monografia ta jest nowatorskim studium i badaniem niezwykle ważnego i niebywale aktualnego problemu wychowania obywatelskiego w szkole średniej, opartym na solidnej wiedzy z zakresu prawa (tu ze szczególnie ważną opozycją koncepcji „demokracji grubej” i „demokracji cienkiej” Isolde de Groot i Wiela Veugelersa) i na szerokim oglądzie dotychczasowych badań pedagogicznych.

Bardzo mocnym elementem tego studium jest wzorcowe zastosowanie metody krytycznej dyskursu, przejrzyste prowadzenie czytelnika po wynikach analiz, bardzo dobrze wywiedzione wnioski i problemy dyskusyjne.

Autorka udowodniła, że zarówno przyjęta w założeniach do konstruowania programów nauczania i podręczników koncepcja prawa, jak i realizacja tych założeń w treściach podręczników wiedzy o społeczeństwie jest koncepcją przed-

nowoczesną, nieadekwatną do wyzwań, wzorów i przemian zachodnich demokracji, przystosowaną do nauczania w szkole tradycyjnej, przekazującej wiedzę do zapamiętania, a pomijającej wdrażanie dorastających uczniów do aktywnego uczestnictwa obywatelskiego i nie wychowywanych w warunkach demokracji szkolnej.

Jest to rozprawa poświadczająca pełną naukową dojrzałość dr Violetty Kopińskiej i stanowi przekonującą podstawę do pozytywnego zaopiniowania jej wniosku o nadanie tytułu naukowego doktora habilitowanego nauk społecznych w zakresie pedagogiki.

Dorobek naukowy dr V. Kopińskiej po uzyskaniu stopnia doktora przekracza przeciętny poziom osiągnięć kandydatów do stopnia doktora habilitowanego i jest bardzo bogaty: zawiera 44 artykuły i rozprawy w książkach zbiorowych, 2 monografie, 4 książki pod jej redakcją lub współredakcją. Dorobek ten układa się w pięć obszarów tematycznych: 1) samorządność, demokracja i partycypacja w szkole (8 publikacji); 2) kultura prawna i edukacja prawna (9 publik.); 3) kompetencje społeczne i obywatelskie (6 publik.); 4) problemy dyskryminacji i nierówności (5 publik.); 5) edukacja obywatelska w dyskursie podręcznikowym (4 publik.). Ponadto dr V. Kopińska ma w dorobku kilka publikacji z zakresu pedagogiki społecznej i pracy socjalnej. Nawiązała także kontakt badawczy z naukowcami niemieckimi (przy wsparciu prof. H. Solarczyk-Szwec) i ma już pierwsze tego owoce publikacyjne.

Są to solidne i oryginalne studia i artykuły, z pewną nieśmiałością Autorki wychodzącej na ogólnopolskie pola publikacji, na co zasługuje ważność, aktualność i poziom prowadzonych przez nią badań.

Rozprawa habilitacyjna i dorobek dr Violetty Kopińskiej nie pozostawiają wątpliwości co do wysokiej ich oceny oraz co do wniosku o nadanie jej stopnia doktora habilitowanego.

Skupię się teraz na kilku uwagach krytycznych. W dyskusji nad koncepcjami filozoficznymi współczesnych demokracji zabrakło mi wkładu J. Rawlsa, J. Habermasa i A. Honnetha (tu wskażę choćby książką N. Fraser i A. Honnetha *Redystrybucja i uznanie. Debata polityczno-filozoficzna*).

Wychowania obywatelskie w szkole średniej dr V. Kopińska zawiesza niejako w próżni przemian polskich, w których dokonały się dwa wielkie przebudzenia obywatelskie: lat 1980-81 i 1989-1990. Dlatego mogło umknąć jej uwa-

dze choćby studium P. Sztompki *Dynamika ruchu odnowy w świetle teorii zachowania zbiorowego* (Studia Socjologiczne, 1982 nr 3-4), będące podstawą moich badań empirycznych w *Młodzież wobec wartości i norm życia społecznego*, 1987, czy książka K. Przyszczytkowskiego *Edukacja dla demokracji. Strategie zmian i kompetencje obywatelskie*, 1999, a także poszukiwania takiego modelu wychowania obywatelskiego, które wychodzi poza tradycje demokracji liberalnej (np. T. Szkudlarka *Wiedza i wolność w pedagogice amerykańskiego progresywizmu*, 2009; czy H. A. Girouxa *Teoria krytyczna i racjonalność w edukacji obywatelskiej* w książce tegoż z L. Witkowskim *Edukacja i sfera publiczna. Idee i doświadczenia pedagogika radykalnej*, 2010).

Wychowanie obywatelskie, wychowanie do partycypacji w społeczeństwie obywatelskim ma też swoje tradycje i aktualne wątki w myśli pedagogicznej. Tu nie do pominięcia jest fundamentalna książka K. Sośnickiego *Podstawy wychowania państwowego*, 1933. Podobnie jest z demokracją wewnątrzszkolną (np. A. Kamiński *Samorząd młodzieży jako metoda wychowania*, 1985), czy demokratycznymi relacjami nauczycieli ze środowiskiem wokół szkoły (tu nie tylko klasyczne prace H. Radlińskiej, ale też np. L. Bandury *Szkoła uspołeczniona*, 1947).

Wreszcie warto wskazać tu na potrzebę głębszego podejścia do problemu alternatywy dla szkoły tradycyjnej, a debata nad tym problemem trwa w pedagogice od ponad wieku ze szczególnym udziałem J. Deweya, czy T. Bramelda, ale też całego pokolenia polskich pedagogów przedwojennych (np. w rekonstrukcji L. Witkowskiego w jego debacie o dwoistości w pedagogice polskiej).

Nie mam żadnych wątpliwości co do całościowej, bardzo pozytywnej oceny dorobku podoktorskiego i rozprawy habilitacyjnej doktor Violetty Kopińskiej. Stawiam wniosek o nadanie jej stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w zakresie pedagogiki.

Toruń, 25 lipca 2017 r.